

Miloš MARKOVIĆ¹
Sanja VOJNIĆ

UDK 340.147:343.9.02

NAJVAŽNIJI MEĐUNARODNI DOKUMENTI I KRIVIČNOPRAVNA REGULATIVA U FUNKCIJI SUZBIJANJA ORGANIZOVANOG KRIMINALITETA

Sažetak: U strukturi savremenog kriminaliteta sve više mesta zauzimaju krivična dela organizovanog kriminala, koji ima transnacionalni karakter. Zbog teških posledica u vidu ekonomskih i političkih efekata, ova pojava predstavlja međunarodni problem. Iz tog razloga je međunarodna zajednica izuzetno zainteresovana da se svi oblici organizovanog kriminala spreče i suzbiju na globalnom planu. Autor u radu razmatra definisanje organizovanog kriminala u najbitnijim konvencijama i međunarodnim dokumentima donetim od strane Ujedinjenih nacija, Saveta Evrope i Evropske unije. Ovi dokumenti su od izuzetnog značaja i za krivično zakonodavstvo Republike Srbije. Njih je naša država ratifikovala i omogućila njihovu neposrednu primenu. Usvajanjem međunarodnih normi, standarda i zahteva koje međunarodna zajednica postavlja u pogledu tretiranja problema organizovanog kriminala, naša zemlja je donela čitav niz domaćih zakona značajnih za sprečavanje i borbu protiv ovog oblika kriminaliteta. Na taj način su zakonska rešenja naše zemlje u vezi sa ovim problemom harmonizovana sa rešenjima iz međunarodnih propisa. U radu su takođe analizirane odredbe onih zakona koji su od značaja za inkriminisanje, otkrivanje, dokazivanje i sprečavanje krivičnih dela organizovanog kriminala, a naročito: Zakona o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, korupcije i drugih posebno teških krivičnih dela i Zakonika o krivičnom postupku.

Cljučne reči: organizovani kriminal, korupcija, pranje novca, trgovina ljudima, terorizam, konvencija i zakon.

¹ Doc. dr Miloš Marković, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe Univerziteta Privredna akademija u Novom Sadu. Elektronska adresa: markovic@pravni-fakultet.info.

Mr Sanja Vojnić, Generalni sekretarijat predsednika RS. Elektronska adresa: sanjavojnic@yahoo.com

Uvod

Organizovani kriminal u sadašnje vreme ne poznaje granice država i režima. Mreže dobro organizovanih, visokosofisticiranih kriminalnih grupa, svih nacija i boja, u cilju sticanja velikog profita, bave se različitim „unosnim poslovima”, posebno onim koji se odnose na trgovinu drogom, oružjem, belim robljem i dr. Kriminalci lutaju elektronskim mrežama, uz pomoć visokorazvijenih tehnologija „peru” velike količine novca i kao neka nevidljiva ogromna snaga povlače točak civilizacije unazad degradirajući dosadašnja epohalna dostignuća.²

Pojava je da se profesionalni kriminalci sve više organizuju u razne grupe, bande i slične oblike udruživanja, u kojima međusobno saraduju u procesu vršenja krivičnih dela, kao svog redovnog zanimanja. U tim okvirima se profesionalni kriminalci često povezuju sa funkcionerima za primenu zakona, što im stvara velike prednosti u odnosu na druge izvršioce krivičnih dela, koji nemaju takve zaštitnike. Na taj način se razvio u okviru profesionalnog kriminaliteta organizovani kriminalitet, kao njegov posebni oblik.

Definisanje organizovanog kriminala predstavlja prvi, verovatno i najvažniji korak u konstituisanju strategije namenjene njegovom suzbijanju. Potpuno i precizno određenje ovog pojma uspostavlja jaku i stabilnu osnovu za dalje razmatranje ove problematike sa aspekta krivičnopravnih nauka, od kojih svaka u okviru svog predmeta proučavanja treba da određeni doprinos njegovom potpunijem rasvetljavanju i razjašnjenju.

Postoje različite definicije organizovanog kriminaliteta.³ U najširem smislu organizovani kriminalitet znači zajedničko vršenje krivičnih dela od strane više lica koja su se za to dogovorila. Bitan elemenat u ovoj definiciji je koordinirana akcija između više lica. Nešto uža definicija polazi od toga da organizovani kriminalitet obuhvata vršenje krivičnih dela u okviru zločinačke organizacije (bande, grupe, zločinačkog udruženja), koja je organizovana na hijerarhijskom principu i u kojoj zajedničku kriminalnu aktivnost ostvaruje organizator i

² Željko Bjelajac, *Organizovani kriminal vs Srbija*, Beograd, DTA doo, Pravni fakultet Univerziteta Privredna akademija, Novi Sad, 2008, str. 9.

³ Kriminalitet, odnosno kriminal, dugo vremena kod nas nije bio zakonski termin. Kada je to postao, zakonodavac se opredelio za izraz *kriminal*, na samo kada je reč o organizovanom kriminalu, već npr. i visokotehnološkom. U tom smislu, izraz *kriminal* postao je zakonski, zbog čega ćemo ga i mi koristiti u našem radu, osim na onim mestima kada navodimo stavove autora koji su u svojim radovima koristili izraz *kriminalitet*. Cit. prema Darko Marinković, *Suzbijanje organizovanog kriminala — specijalne istražne tehnike*, Novi Sad, Prometej, 2010, str. 17.

najmanje dva člana zločinačkog udruženja. U najužem smislu, organizovani kriminalitet se definiše kao zajedničko izvršenje krivičnih dela radi ostvarenja ekonomske i (ili) političke moći.⁴

Normativna određenja pojma organizovanog kriminala sadržana su u međunarodnim i nacionalnim pravnim normama i odnose se na formalne uslove koji se moraju ispuniti da bi se određena kriminalna aktivnost svrstala u organizovani kriminal. U ovom radu pažnju ćemo usmeriti ka određenju organizovanog kriminala u međunarodnim dokumentima i zakonodavstvu Republike Srbije.

Definisanje organizovanog kriminala u međunarodnim dokumentima

Vlade najrazvijenijih zemalja sveta i međunarodna zajednica postavile su cilj čiji je imperativ konstantna borba protiv svih oblika organizovanog kriminala.⁵ U funkciji suzbijanja organizovanog kriminala na međunarodnom planu je doneto više međunarodnih akata kojima su precizirane nedozvoljene delatnosti i pojedini oblici i vidovi organizovanog kriminala, kao i mere, organi i postupanje nacionalnih zakonodavstava. U ovom delu rada biće razmatrane definicije pojedinih oblika organizovanog kriminala u najbitnijim konvencijama i međunarodnim dokumentima donetim od strane Ujedinjenih nacija, Saveta Evrope i Evropske unije.⁶

Dokumenti Ujedinjenih nacija

Konvencija Ujedinjenih nacija protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih supstanci — tzv. Bečka konvencija (19.12.1988.g.).⁷

Intenzivniji pristup razmatranju problematike organizovanog kriminala u okviru Ujedinjenih nacija i njegovog određenja kao transnacionalnog fenomena, javlja se krajem osamdesetih godina prošlog veka. Ovo je prvi akt donet od strane

⁴ Vlado Kambovski, *Pravna država i organizovani kriminal*, Pravni fakultet, Skopje, 1996., str. 5.

⁵ Bjelajac, Željko, op. cit., str. 13.

⁶ Miloš Marković, Petar Stanojević, „Pranje novca u međunarodnom pravu i krivičnom zakonodavstvu Republike Srbije”, Novi Sad, *Pravo — teorija i praksa*, br. 7-8/2009, 2009, str. 47.

⁷ „Službeni list SFRJ” — Međunarodni ugovori, br. 14/1990. Stupila na snagu u međunarodnom smislu 11.11.1990.g., a u odnosu na Jugoslaviju 03.04.1991.g.

jedne međunarodne organizacije koji predstavlja rezultat duboke zabrinutosti veličinom i rastom nezakonite proizvodnje, tražnje i prometa opojnih droga i psihotropnih supstanci čijom upotrebom može doći do oštećenja zdravlja ili na drugi način ugrožavanja ljudskog integriteta u fizičkom, psihičkom ili socijalnom smislu. Nezakonita proizvodnja, distribucija i trgovina opojnim drogama i psihotropnim supstancama negativno utiče na privredne, kulturne i političke temelje društva i predstavlja neprocenjivu opasnost po razne socijalne grupe, a posebno za decu koja se u mnogim delovima sveta koriste kao nezakoniti potrošači droga.

Ovu Konvenciju je prihvatilo više od 170 država. Skupština SFRJ je na sednici Saveznog veća 15.11.1990. godine donela Zakon o ratifikaciji ove Konvencije. Konvencijom je predviđena obaveza država potpisnica da u svom nacionalnom zakonodavstvu inkriminišu brojne aktivnosti vezane za trgovinu opojnim drogama kao i da pranje novca ovako stečenog predvide kao krivično delo. Član 1. Konvencije sadrži definicije, tj. značenje izraza: „Odbor”, „biljka kanabis”, „žbun koke”, „komercijalni prevoznik”, „Komisija”, „plenidba”, „kontrolisana isporuka”, „Konvencija iz 1961. godine”, „Savet”, „zamrzavanje” ili „oduzimanje”, „nezakoniti promet”, „opojna droga”, „opijumski mak”, „prihod”, „vlasništvo”, „psihotropna supstanca”, „generalni sekretar”, „tranzitna država”.

Svrha Konvencije je unapređenje saradnje među stranama potpisnicama tako se mogu efikasnije boriti protiv raznih aspekata nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih supstanci koji ima međunarodnu dimenziju. U izvršavanju svojih obaveza po ovoj Konvenciji, strane potpisnice preduzimaće nužne mere, uključujući zakonske i administrativne, u skladu sa osnovnim normama pravnih sistema svojih država. One će izvršavati svoje obaveze na način koji je u skladu s principima suvereniteta, jednakosti i teritorijalnog integriteta država i nemešanja u unutrašnja pitanja drugih država (čl. 2. Konvencije).

U članu 3. ove Konvencije dat je pojam krivičnog dela pranja novca. Prema ovoj definiciji krivično delo pranje novca postoji kada se sa umišljajem preduzimaju sledeće aktivnosti:

1. konverzija ili transfer imovine sa znanjem da je ta imovina nastala kao rezultat izvršenog krivičnog dela sa ciljem prikrivanja nezakonitog porekla imovine,
2. pomaganje bilo kom licu koje je umešano u izvršenje takvog krivičnog dela da bi se izbegle pravne posledice ovih aktivnosti,
3. prikrivanje ili sakrivanje prave prirode, izvora lokacije, raspolaganja i kretanja izvedenih prava vlasništva ili imovine sa znanjem da je ta imovina rezultat izvršenog krivičnog dela,

4. sticanje, posedovanje ili upotreba sa znanjem u vreme njenog prijema robe ili predmeta odnosno vrednosti koja je rezultat neovlašćene trgovine opojnim drogama i
5. udruživanje radi izvršenja, pokušaj, pomaganje, podstrekavanje, olakšavanje ili savetovanje da se izvrši krivično delo trgovine opojnim drogama uključujući i pranje novca.⁸

Ovako je krivično delo pranje novca definisano brojnim delatnostima uključujući i pripreme radnje, pokušaj i radnje saučesništva (podstrekavanje i pomaganje) kao samostalne radnje izvršenja. Time je dosta široko postavljena sfera kažnjivih ponašanja izjednačenih sa radnjom izvršenja. Kao bitan, konstitutivni elemenat ovog krivičnog dela traži se postojanje znanja, svesti, namere ili cilja kao subjektivnih elemenata psihološke prirode na strani učinioca u vreme preduzimanja radnje izvršenja krivičnog dela.⁹

Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala — Palermo konvencija (2000.g).¹⁰

Konkretnije i pravno najdoslednije organizovani kriminalitet je uređen Konvencijom Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala usvojenom u Palermu od 12. do 15. decembra 2000. godine. Konvencija, međutim, ne daje potpunu definiciju organizovanog kriminaliteta, već opisno predstavlja njegove bitne elemente, putem pojmova. U članu 2. Konvencije objašnjeni su, između ostalih i termini:

— „*grupa za organizovani kriminal*” označava organizovanu grupu od tri ili više lica, koja postoji u izvesnom vremenskom periodu i koja deluje sporazumno u cilju činjenja jednog ili više teških zločina ili krivičnih dela utvrđenih u skladu sa ovom konvencijom, radi zadobijanja, posredno ili neposredno, finansijske ili druge materijalne koristi;

⁸ W. C. Gilmore, *Internacional Initiatives in the Field of Money Laundering*, *Butterworths Journal of International Banking and Financial Law*, 1995, p. 260.

⁹ Jovašević, Dragan, Pranje novca u teoriji i praksi krivičnog prava, u: Lidija Kron (urednik) *Kriminalitet u tranziciji: fenomenologija, prevencija i državna reakcija* — zbornik radova, Beograd, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, 2007., str. 163.

¹⁰ „Službeni list SRJ” — Međunarodni ugovori br. 2/2001. Zakon o potvrđivanju ove Konvencije i dopunskih protokola je objavljen u „Službenom listu SRJ” — Međunarodni ugovori br. 6/2001 od 27.06.2001.g.

– „*težak zločin*” označava radnju koja predstavlja krivično delo kažnjivo maksimalnom kaznom lišenja slobode u trajanju od najmanje četiri godine ili nekom težom kaznom;

– „*organizovana grupa*” označava grupu koja nije slučajno formirana radi neposrednog izvršenja krivičnog dela, i koja ne mora da ima formalno definisane uloge svojih članova, kontinuitet članstva ili razvijenu strukturu;

– „*imovina*” označava stvari svake vrste, bilo materijalne ili nematerijalne, pokretne ili nepokretne, procenjene ili neprocenjene, kao i pravna dokumenta ili instrumente kojima se dokazuje pravo, ili interes u odnosu na takve stvari;

– „*dobit od kriminala*” označava imovinu koja je proistekla ili je ostvarena, direktno ili indirektno, izvršenjem krivičnog dela;

– „*predikatno krivično delo*” označava bilo koje krivično delo čijim izvršenjem je stvorena dobit koja može da bude predmet krivičnog dela kako je definisano u članu 6. ove konvencije;

– „*kontrolisana isporuka*” označava tehniku kojom se dozvoljava da nelegalne ili sumnjive pošiljke izađu, pređu ili uđu na teritoriju jedne ili više država, uz znanje i pod nadzorom njihovih nadležnih organa u cilju sprovođenja istrage i identifikovanja lica umešanih u izvršenje krivičnog dela;

U članu 6 pod naslovom „*Kriminalizacija pranja dobiti stečene kroz kriminal*” određen je pojam i karakteristike krivičnog dela pranja novca koje su sve države potpisnice ove konvencije dužne da unesu u svoje nacionalno krivično zakonodavstvo.

U članu 7. Konvencije predviđene su *mere za borbu protiv pranja novca* koje određuju subjekte, aktivnosti i postupke nadležnih nacionalnih organa u sprečavanju (prevencija) i otkrivanju (represija) svih oblika pranja novca.

U članu 8. Konvencije pod naslovom „*Kažnjavanje korupcije*” predviđeno je da će svaka država potpisnica usvojiti neophodne zakonodavne i druge mere da bi se ustanovilo kao krivično delo, kada je učinjeno sa namerom:

(a) obećanje, ponuda ili davanje državnom službeniku, posredno ili neposredno, neprimerene koristi, namenjene njemu lično ili nekom drugom licu ili entitetu, kako bi taj službenik delovao, ili se uzdržao od delovanja u obavljanju svojih službenih dužnosti;

(b) traženje ili prihvatanje od strane državnog službenika posredno ili neposredno, neprimerene koristi namenjene njemu lično ili drugom licu ili entitetu, kako bi taj službenik delovao ili se uzdržao od delovanja u obavljanju svojih službenih dužnosti.

U članu 9. su predviđene *mere protiv korupcije*. Pored mera propisanih članom 8. ove konvencije, svaka država potpisnica će, u meri u kojoj je to moguće i u skladu sa svojim pravnim sistemom, usvojiti zakonodavne, administrativne i druge delotvorne mere kako bi se ojačao integritet i sprečili, otkrili i kaznili korumpirani državni službenici.

Konvencija Ujedinjenih nacija o suzbijanju finansiranja terorizma (1999.g.)¹¹

Usvajanjem ove Konvencije učinjen je ogroman pomak u borbi protiv međunarodnog terorizma. Države potpisnice su se saglasile da je finansiranje terorizma pitanje koje izaziva ozbiljnu zabrinutost međunarodne zajednice. Zastupljenost i ozbiljnost međunarodnog terorizma zavisi od finansiranja sredstava koje teroristi mogu da pribave.

U Konvenciji se pod pojmom „sredstva” podrazumevaju sredstva svake vrste, bilo materijalna ili nematerijalna, pokretna ili nepokretna, ma kako stečena, i pravne dokumente ili instrumente u bilo kom obliku, uključujući i elektronske ili digitalne, kojima se dokazuje svojina ili interes u odnosu na takva sredstva, uključujući, ali ne ograničavajući se na vrednosti, obveznice, menice i akreditive.

U ovoj Konvenciji se ne koristi termin „pranje novca”. Za sredstva koja se koriste za finansiranje terorizma nebitno je kako su ona stečena. Dakle, mogu se steći i putem kriminala. Indirektno se u Konvenciji inkriminiše ovo krivično delo, posebno u čl. 2. koji predviđa da svako lice čini krivično delo ukoliko to lice na bilo koji način, neposredno ili posredno, nezakonito ili namerno, obezbedi ili prikupi sredstva sa namerom da se ona upotrebe ili znajući da će ona biti upotrebljena u celini ili delimično radi preduzimanja terorističkih akata. Takva sredstva biće zaplenjena.

Predviđeni su i oblici saradnje između država članica u pogledu pružanja uzajamne pravne pomoći, posebno u vezi sa prikupljanjem dokaza u istražnim i krivičnim postupcima, mada države potpisnice imaju mogućnost da odbiju zahev za međusobnu pravnu pomoć po osnovu bankarske tajne,¹² ali se ne mogu pozivati na to da neki prestup predstavlja fiskalno delo.

Propisano je i da su države potpisnice Konvencije u obavezi da preduzmu mere kojima se od finansijskih institucija i drugih stručnih institucija uključenih

¹¹ “Službeni list SRJ”— Međunarodni ugovori br. 7/2002.

¹² Čl. 12. st. 2. Konvencije.

u finansijske poslove zahteva da upotrebe najefikasnije raspoložive mere za identifikaciju svojih uobičajenih ili povremenih klijenata, kao i klijenata za čiji interes su računi otvoreni, i da posebnu pažnju posvete neuobičajenim i sumnjivim poslovima i da prijave transakcije za koje se sumnja da proizilaze iz kriminalne aktivnosti.¹³

Cilj borbe protiv terorizma (prevencija) je da se terorističkim grupama onemogućiti pristup međunarodnom finansijskom sistemu, da se smanji mogućnost da se sredstva podižu i da se finansijske mreže prljavog novca terorista razotkriju, izoluju iz legalnih tokova i onesposobe.¹⁴

Konvencija Ujedinjenih nacija protiv korupcije (2003.g.)¹⁵

Ova Konvencija je usvojena kao rezultat zabrinutosti država članica zbog ozbiljnosti problema i pretnji koje korupcija predstavlja za stabilnost i bezbednost društava, podrivajući institucije i vrednosti demokratije, etičke vrednosti i pravdu, istovremeno ugrožavajući i razvoj i vladavinu prava. Kako je korupcija povezana sa drugim oblicima kriminala, posebno sa organizovanim kriminalom, uključujući tu i „pranje novca”, donošenje ove Konvencije predstavlja osnov za efikasniju borbu protiv korupcije koja nema lokalni karakter, već je transnacionalna pojava koja pogađa sva društva i sve privrede. Zbog toga je međunarodna saradnja na njenom sprečavanju i suzbijanju neophodna, i to ne samo na zvaničnom državnom nivou, već uključivanjem i angažovanjem pojedinaca i grupa izvan javnog sektora, kao što su civilno društvo, nevladine organizacije i organizacije lokalnih zajednica da bi naponi u ovoj oblasti bili uspešni, tim pre što su korupciji podložni svi, a posebno državni funkcioneri zbog samog položaja na kom se nalaze.¹⁶

U članu 5. Konvencije, u okviru preventivnih mera, utvrđena je *politika i praksa sprečavanja korupcije*. Svaka država ugovornica, u skladu sa osnovnim

¹³ Dragana Ilčić, „Dokumenti međunarodnih organizacija o sprečavanju „pranja novca” kao izvori prava”, Beograd, *Pravni život*, 2005, br. 9/2005.str. 912.

¹⁴ Miloš Marković, Petar Stanojević, op. cit. str. 50.

¹⁵ “Službeni list SCG” — Međunarodni ugovori br. 12/2005.

¹⁶ Naučno istraživanje Interpola pokazuje da su državni i političari među prvima koji uzimaju učešće u nelegalnom transferu novca preko granica. Uprkos tome što su propisima limitirane sume koje oni mogu da prenesu u inostranstvo, oni pronalaze načine da prenesu znatno veće sume, preraspodeljujući ih na legalne transfere. Procenjuje se da je od ukupne razmere pranja novca samo oko 10% čini prihod od organizovanog kriminala u odnosu na celokupan „prljav novac”. Cit. prema Dragana Ilčić, op.cit., str. 912.

načelima svog pravnog sistema, razrađuje i primenjuje ili održava delotvornu, koordiniranu politiku sprečavanja korupcije kojom se unapređuje učešće društva i odražavaju načela vladavine prava, dobrog upravljanja javnim poslovima i javnom imovinom, integritet, transparentnost i odgovornost. Svaka država ugovornica će nastojati da ustanovi i unapredi uspešnu praksu usmerenu na sprečavanje korupcije i da povremeno oceni odgovarajuće pravne instrumente i administrativne mere s ciljem da ustanovi njihovu adekvatnost za sprečavanje i borbu protiv korupcije. Države ugovornice, prema potrebi i u skladu s osnovnim načelima svog pravnog sistema, saraduju međusobno i sa odnosnim međunarodnim i regionalnim organizacijama na unapređenju i razradi pomenutih mera. Ta saradnja može obuhvatiti učešće u međunarodnim programima i projektima usmerenim na sprečavanje korupcije.

Članom 6. Konvencije utvrđuje se obaveza država ugovornica da, u skladu s osnovnim načelima svog pravnog sistema, uspostave, prema potrebi, *telo ili tela za sprečavanje korupcije*. Ovo telo se obrazuje sa ciljem primene politike sprečavanja korupcije, nadgledanja i koordinacije primene te politike, kao i unapređenja i širenja znanja o sprečavanju korupcije. Obaveza država je, takođe, da ovom telu obezbede potrebnu nezavisnost kako bi moglo da vrši svoje funkcije uspešno i neometano od bilo kakvog neopravdanog uticaja. Takođe je potrebno obezbediti neophodna materijalna sredstva i kvalifikovano osoblje, kao i obuku tog osoblja za obavljanje funkcija.

Član 14. Konvencije predviđa *mere za sprečavanje pranja novca*. One obuhvataju strožiji režim kontrole finansijskih institucija i saradnju nadležnih organa u toj oblasti, kao i u istražnim i krivičnim postupcima, zatim pružanje uobičajene pravne pomoći radi obezbeđivanja dokaza i pružanja informacija. U tom cilju će se razmotriti mogućnost osnivanja *finansijske obaveštajne jedinice* koja će služiti kao nacionalni centar za prikupljanje, analizu i širenje informacije u vezi s potencijalnim pranjem novca. Propisana je i obavezna zaplena i konfiskacija sredstava.

U članu 23. Konvencije inkriminisano je krivično delo *pranje sredstava stečenih kriminalom*. Predviđeno je da svaka država ugovornica u skladu sa osnovnim načelima svog unutrašnjeg zakonodavstva, usvoji zakonske i druge mere koje mogu biti potrebne kako bi utvrdile kao krivična dela, kada se počine namerno: konverziju ili transfer imovine, uz znanje da je ta imovina stečena od kriminala, kako bi se prikrilo ili kamufliralo nezakonito poreklo te imovine ili pomoglo nekom licu koje je uključeno u izvršenje predmetnog krivičnog dela da izbegne zakonske posledice tog dela; prikriivanje ili kamufliranje prave

prirode, izvora, mesta raspolaganja, kretanja ili vlasništva ili prava u pogledu imovine, uz znanje da je ta imovina stečena od kriminala.

Dokumenti Saveta Evrope

Konvencija o pranju novca, traženju, zapleni i konfiskaciji prihoda stečenih kriminalom — Strazbur (08.11.1990.g.)¹⁷

Strazburška konvencija br. 141 je prvi međunarodni (regionalni) dokument koji se bavio pranjem novca na sličan način kao i Bečka konvencija, ali uz obavezivanje država da uključe među prethodna krivična dela najmanje sva teška krivična dela. Osnovni cilj ove Konvencije je omogućavanje međunarodne saradnje i međunarodne pomoći u oblasti istraživanja krivičnih dela i nalaženja, zaplene i konfiskacije dobiti njima stečenih. U cilju međunarodne saradnje Konvencija obezbeđuje pomoć u istrazi i privremene mere kao zamrzavanje računa u banci i konfiskacija dobiti stečenih krivičnim delom. Konvencija je usvojena pošto su države članice bile uverene da je neophodno stvaranje zajedničke kriminalne politike usmerene ka zaštiti društva, kao i zajedničko suprotstavljanje opasnim krivičnim delima koja su postala rastući međunarodni problem koji zaheva korišćenje modernih i delotvornih metoda na međunarodnom nivou, verujući da se upravo jedan od takvih metoda sastoji u lišavanju učinilaca krivičnih dela imovinske koristi pribavljene krivičnim delom.¹⁸

Član 6. Konvencije određuje koja to krivična dela predstavljaju „pranje novca”. To su konverzija ili transfer imovine, pod uslovom da se zna da je ta imovina pribavljena krivičnim delom, u cilju prećutkivanja ili prikriivanja nezakonitog porekla imovine ili pomaganje licu koje je učestvovalo u izvršenju predikatnog krivičnog dela, pod kojim se podrazumeva ma koje krivično delo usled kojeg je nastao prihod koji može postati predmet krivičnog dela „pranje novca”, kako bi izbeglo pravne posledice svog postupanja; zatim prećutkivanje ili prikriivanje prave prirode, izvora, lokacije, raspolaganja, kretanja, prava ili vlasništva na imovinu, a zna se da je takva imovina pribavljena krivičnim delom.

Države članice u skladu sa svojim unutrašnjim pravom trebalo bi da inkriminišu i sticanje, posedovanje ili korišćenje imovine, kao i učešće, povezanost i dogovor za izvršenje, pokušaj izvršenja i pomaganje, olakšavanje

¹⁷ „Službeni list SRJ” — Međunarodni ugovori br. 7/2002. Stupila na snagu u odnosu na Srbiju i Crnu Goru 01.02.2004. godine

¹⁸ Dragana Ilčić, op. cit., str. 914.

i savetovanje da se izvrši ma koje krivično delo ustanovljeno u skladu sa Konvencijom. Izuzetno važan segment Konvencije je i to što je predviđeno da u cilju primene ovih pravila nije od značaja da li je predikatno krivično delo, odnosno delo usled kojeg je nastao prihod, obuhvaćeno krivičnom jurisdikcijom države članice ili ne, mada može biti predviđeno da se krivična dela ne primenjuju na lica koja su izvršila predikatno krivično delo.

Države članice će saradivati shodno opštim principima i merama međunarodne saradnje. Komunikacija može biti i direktna preko ovlašćenih organa ili preko Interpola, ali države mogu i uskratiti saradnju ukoliko bi zahtev za pružanje pomoći bio u suprotnosti sa osnovnim principima pravnog sistema zamoljene strane, ukoliko bi postojala verovatnoća da bi sprovođenje zahteva išlo na štetu suvereniteta, sigurnosti, javnog poretka ili drugih suštinskih interesa, ili pak, prema mišljenju zamoljene strane značaj slučaja na koji se zahtev odnosi ne bi opravdavao preduzimanje traženih delatnosti ili je krivično delo na koje se zahtev odnosi političko ili poresko krivično delo, odnosno ako zamoljena strana smatra da bi udovoljenje zahteva bilo u suprotnosti sa principom ne bis in idem, kao i ako krivično delo na koje se zahtev odnosi ne bi bilo krivično delo prema pravu zamoljene strane, a učinjeno je unutar njene jurisdikcije.

Krivičnopravna konvencija o korupciji — Strazbur (1999.g.)¹⁹

Ova Konvencija je rezultat težnje evropskih zemalja da ojačaju saradnju u cilju zaštite društva od korupcije koja predstavlja pretnju vladavini prava, demokratiji i ljudskim pravima. Korupcija uništava pravičnost, socijalnu pravdu, konkurenciju, ometa ekonomski razvoj i ugrožava stabilnost demokratskih institucija i moralne osnove društva. Države članice su uverene da je za efikasniju borbu protiv korupcije neophodna obimnija, brža i dobro organizovana međunarodna saradnja i stvaranje zajedničke kriminološke politike.

U ovoj Konvenciji su inkriminisani razni oblici podmićivanja. Jedino član 13 sadrži odredbu koja se odnosi na „pranje novca” kao dobit od krivičnih dela korupcije. Svaka država članica je dužna da usvoji zakonodavne i druge mere neophodne za propisivanje krivičnog dela pranja novca prema domaćem zakonodavstvu.

¹⁹ „Službeni list SRJ” — Međunarodni ugovori br. 2/2002. Stupila na snagu u odnosu na SR Jugoslaviju (Srbiju i Crnu Goru) 1. aprila 2003. godine.

Konvencija Saveta Evrope o pranju, traženju, zapleni i oduzimanju prihoda stečenih kriminalom i o finansiranju terorizma — Varšava (16.05.2005. g.)²⁰

Države-članice Saveta Evrope i druge potpisnice ove konvencije ubedene su u neophodnost preduzimanja neposrednih koraka za potvrđivanje i celovitu primenu Međunarodne konvencije o suzbijanju finansiranja terorizma. Cilj Saveta Evrope je postizanje većeg jedinstva među njegovim članicama i sprovođenje zajedničke krivične politike koja ima za cilj zaštitu društva od kriminala. Borba protiv teškog kriminala, koji je u sve većoj meri postao međunarodni problem, zahteva primenu modernih i delotvornih metoda u međunarodnim razmerama. Jedan od tih metoda sastoji se u lišavanju kriminalaca prihoda stečenih kroz razne vrste kriminala, uzimajući u obzir da se za ostvarivanje tog cilja takođe mora uspostaviti sistem međunarodne saradnje koji će dobro funkcionisati.

Prilikom potpisivanja ove konvencije države-članice Saveta Evrope i druge potpisnice ove konvencije imale su u na umu i podsećaju se na sledeće međunarodne dokumente:

– Konvenciju Saveta Evrope o pranju, traženju, zapleni i oduzimanju prihoda stečenih kriminalom (ETS br. 141 — u daljem tekstu „Konvencija iz 1990”); Međunarodnu konvenciju Generalne skupštine Ujedinjenih nacija o suzbijanju finansiranja terorizma, usvojenu 9. decembra 1999. godine i posebno njene članove 2. i 4, koji obavezuju visoke strane ugovornice da finansiranje terorizma odrede kao krivično delo i

Rezoluciju Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija 1373 o pretnjama za međunarodni mir i bezbednost koje su prouzrokovane terorističkim aktima, usvojenu 28. septembra 2001. godine, a posebno njen stav 3g.²¹

U glavi I ove konvencije, u čl. 1 sadržane su *definicije pojmova*:

a) „*prihod*” označava svaku ekonomsku korist, proisteklu ili stečenu, neposredno ili posredno, od krivičnih dela. Ona se može sastojati od bilo koje imovine, kako je to definisano u tački b) ovog člana;

b) „*imovina*” obuhvata imovinu svakog opisa, materijalnu ili nematerijalnu, pokretnu ili nepokretnu, i pravne dokumente ili instrumente kojima se dokazuje svojina ili interes u odnosu na takvu imovinu;

²⁰ „Službeni glasnik RS — Međunarodni ugovori”, br. 19/2009.

²¹ Preambula Konvencije.

v) „*sredstva*” označava svaku imovinu koja se koristi ili se planira da se koristi na bilo koji način, u celini ili delimično, za izvršenje jednog ili više krivičnih dela;

g) „*konfiskacija*” označava kaznu ili meru koju izriče sud po sprovedenom postupku u vezi sa jednim ili više krivičnih dela, kojom se pravnosnažno oduzima imovina;

d) „*predikatna krivična dela*” označava svako krivično delo putem koga je stečen prihod koji može postati predmet krivičnog dela definisanog u članu 9. ove konvencije;

đ) „*finansijsko obaveštajna jedinica*” (u daljem tekstu FIU) označava centralnu, nacionalnu agenciju odgovornu za to da dobija (i, shodno ovlašćenjima, da zahteva), analizira i dostavlja nadležnim organima otkrića o finansijskim informacijama: 1) u vezi sa sumnjivim prihodima i potencijalnim finansiranjem terorizma, ili 2) koje su, shodno domaćem zakonodavstvu ili propisima, potrebne radi borbe protiv pranja novca i finansiranja terorizma;

e) „*zamrzavanje*” ili „*zaplena*” označava privremenu zabranu transfera, uništenja, konverzije, raspolaganja ili kretanja imovine ili privremeno preuzimanje staranja ili kontrole nad imovinom na osnovu naloga koji izda sud ili neki drugi nadležni organ;

ž) „*finansiranje terorizma*” označava krivična dela iz stava 2. gore navedene Međunarodne konvencije o suzbijanju finansiranja terorizma.

U glavi II, čl. 2 konvencije (*finansiranje terorizma*) sadržane su odredbe koje obavezuju države ugovornice da treba da usvoje zakonske i druge mere koje mogu biti potrebne da joj omoguće da primeni odredbe ove konvencije koje se odnose na finansiranje terorizma, i to: mere koje treba preduzeti na nacionalnom nivou (glava III), međunarodnu saradnju (glava IV) i saradnju između finansijsko-obaveštajnih jedinica (glava V). Pre svega, svaka strana ugovornica treba da obezbedi da bude u mogućnosti da traži, uđe u trag, identifikuje, zamrzne, zapleni i konfiskuje imovinu, zakonitog ili nezakonitog porekla, koja je iskorišćena ili namenjena da bude korišćena, u celini ili delimično, za finansiranje terorizma, ili prihode stečene kroz to krivično delo, i da u tom cilju obezbedi najširu moguću saradnju.

Svaka strana ugovornica treba da usvoji potrebne zakonske i druge mere koje će joj omogućiti da ustanovi Finansijsko obaveštajnu jedinicu (FIU). Pod naslovom *Mere za sprečavanje pranja novca* u (čl. 13) stoji da svaka strana ugovornica treba da usvoji potrebne zakonske i druge mere koje će joj omogućiti da uspostavi sveobuhvatni unutrašnji regulatorni i nadzorni režim, odnosno režim

monitoringa, kako bi sprečila pranje novca i obratiće dužnu pažnju na primenjive međunarodne standarde uključujući tu, pre svega, preporuke koje je usvojila *Radna grupa za finansijsku akciju u pogledu pranja novca (FATF)*.

***Konvencija Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima i zaštita žrtava
—Varšava (16. V 2005.g.)²²***

Konvencija je otvorena za potpisivanje 16. maja 2005. godine. Uslov za njeno stupanje na snagu bila je ratifikacija od strane 10 država, od kojih su najmanje 8 članice Saveta Evrope. Kako je ovaj uslov ispunjen, Konvencija je stupila na snagu 1. februara 2008. godine. U poređenju sa drugim međunarodnim dokumentima na koje se poziva i čije odredbe razvija, Konvencija je učinila veliki korak napred u sferi zaštite žrtava trgovine ljudima i poštovanju ljudskih prava. Važno je naglasiti da je reč o pravno obavezujućem instrumentu koji je iznad nivoa preporuka i minimuma standarda o kojima je postignuta saglasnost u drugim dokumentima međunarodnog karaktera posvećenih problematici trgovine ljudima i zaštite žrtava. Konvencija sadrži čvršće postavljene i preciznije formulisane dužnosti i obavezne mere koje države moraju preduzeti po pitanju zaštite žrtava trgovine ljudima.

Konvencija je prvi dokument koji ističe da je trgovina ljudima oblik kršenja ljudskih prava i povreda dostojanstva i integriteta ljudskog bića i zalaže se za bolju, obuhvatniju i efikasniju zaštitu žrtava koja bi bila u ravnoteži sa ciljevima krivičnog gonjenja učinilaca. Garantovanje i ostvarivanje efikasne zaštite žrtava obezbeđuje presecanje kruga kršenja njihovih ljudskih prava, restauraciju njihovog dostojanstva i poverenja u ljude i državne organe, neutralizaciju uslova koji mogu usloviti reviktimizaciju. Sa druge strane, zaštita koja ne znači uslovljavanje i, praktično, prinudu žrtve na saradnju u zamenu za određene vidove pomoći (dok je ta saradnja potrebna), već znači poštovanje ljudskih prava i potreba i te kako ima pozitivne efekte u sferi krivičnog gonjenja učinilaca.²³ Jedan od ciljeva Konvencije predviđen u čl. 1 je zaštita ljudskih prava žrtava trgovine ljudima, osmišljavanje sveobuhvatnog okvira za pružanje zaštite i pomoći žrtvama i svedocima, uz garantovanje ravnopravnosti polova, kao i obezbeđivanje efikasne istrage i krivičnog gonjenja. A u čl. 5. st. 2 predviđena je obaveza država da uspostave i/ili učvrste efikasne mere i programe za

²² „Službeni glasnik RS — Međunarodni ugovori”, br. 19/2009.

²³ Slađana Jovanović, „Konvencija Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima i zaštita žrtava”, u: Lidija Kron (urednik) Kazneno zakonodavstvo i prevencija kriminaliteta — zbornik radova, Beograd, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, 2008.str. 452.

sprečavanje trgovine ljudima, i to putem: istraživanja, informisanja, kampanja namenjenih podizanju svesti i edukaciji, socijalnih i ekonomskih inicijativa i programa obuke, posebno za lica koja su izložena trgovini ljudima i za stručnjake koji se bave problematikom trgovine ljudima.

Konvencija se odnosi na sve oblike trgovine ljudima: na transnacionalnu, ali i na unutrašnju, na onu sa elementima organizovanog kriminala, ali i bez takvih elemenata, kao i na sve žrtve trgovine ljudima: domaće ili strane državljanke, muškarce, žene, decu (uz poštovanje principa nediskriminacije, ravnopravnosti polova i poštovanje prava deteta).

Najvažniji članovi Konvencije koji uobličavaju zaštitu žrtava trgovine ljudima nalaze se u Glavi III (Mere za zaštitu i unapređenje prava žrtava, kojima se garantuje ravnopravnost polova). Skrećemo pažnju na čl. 10 (identifikacija žrtava), čl. 12 (pomoć žrtvama), član 13 (vreme za oporavak i razmišljanje), čl. 14 (dozvola boravka), čl. 15 (nadoknada štete i pravna zaštita) i čl. 16 (repatrijacija i povratak). Za potrebe ovog rada važno je podsetiti i na čl. 28 Konvencije koji se odnosi na zaštitu žrtava, svedoka i lica koja saraduju sa sudskim organima iz Glave V (Istraga, krivično gonjenje i procesno pravo).

Da bi žrtve trgovine ljudima dobile pomoć i zaštitu moraju da budu identifikovane kao takve. Ukoliko pravilna identifikacija izostane, žrtva postaje uskraćena za prava koja joj pripadaju, ponovo bude viktimizirana, a krivični postupak može izostati bez važnog izvora informacija i/ili svedoka, te i učinilac bez osude. Konvencija insistira na tome da u postupku identifikacije učestvuju državni službenici koji su adekvatno obučeni za taj posao. Pri tome se misli na sve one koji bi mogli doći u kontakt sa žrtvom: pripadnici policije, inspekcije rada, carine, imigracionih službi, ambasada ili konzulata. Kako proces identifikacije može trajati neko vreme, to se od država zahteva da osobu, za koju postoji sumnja da je žrtva, ne udaljuju sa svoje teritorije dok se proces identifikacije ne završi. Naglašava se i to da je identifikacija nezavisna od krivičnog gonjenja trgovaca i ne sme biti njime uslovljena. Dok traje proces identifikacije, ova lica uživaju određena prava, a posebna pažnja se mora obratiti na decu. U Srbiji identifikaciju žrtava vrši Služba za koordinaciju zaštite žrtava trgovine ljudima (služba Ministarstva za rad, zapošljavanje i socijalnu politiku) nastala 2003. godine na inicijativu OEBS-a. Ova Služba najčešće ne stupa u prvi kontakt sa žrtvom, ali je jedina ovlašćena da izvrši identifikaciju koja omogućava ulazak u postojeći sistem zaštite. Tako, ovlašćena službena lica policije i drugi subjekti kada stupe u kontakt sa žrtvom moraju izvršiti upućivanje na Službu, odnosno obavestiti Službu kako bi ona izvršila identifikaciju. Služba je ta koja žrtvu uvodi u sistem zaštite i koordinira njeno kretanje u sistemu. U praksi

najčešće nije tako. Žrtve identifikuje policija koja najčešće i prva stupa u kontakt sa njima. Policija upućuje na Službu samo one žrtve u čijim slučajevima ima izgleda za podnošenje krivične prijave, odnosno u čijim slučajevima je potrebna saradnja žrtve sa organima gonjenja. Predstavnici Službe tvrde da se identifikacija ne odvija onako kako nalaže Konvencija i da mnoga lica nisu identifikovana kao žrtve, iako je bilo osnova za to, o čemu govore iskustva nevladinih organizacija.

Neophodno je izvršiti evaluaciju postojećeg sistema identifikacije u primeni, ustaviti postojanje propusta i razgloga za iste, te ih prevazići uspostavljanjem formalizovanih procedura i protokola koji će urediti saradnju između pojedinih subjekata, kako bi žrtve bile pravilno identifikovane i dobile pomoć i zaštitu. Ovome treba dodati i bolju edukaciju centara za socijalni rad i drugih službi koje sama Konvencija pominje, ali i kontinuirano podizanje svesti o problemu u javnosti.²⁴ Bez adekvatne zaštite žrtava i poštovanja njihovih prava ne mogu se ostvariti željeni efekti u borbi protiv trgovine ljudima. Ova Konvencija to potvrđuje i postavlja određene zahteve u pogledu zaštite žrtava i njihovih prava pred države članice. I nadležni državni organi i stručne službe Republike Srbije moraju preuzeti odgovornost u oblasti zaštite žrtava i razviti čvršće veze sa nevladinim organizacijama koje obezbeđuju usluge pomoći i zaštite žrtvama, tako da se zaštita žrtava odvija kroz sistem, tj. uz aktivno učešće svih subjekata sistema. Potrebno je razvijati međunarodnu saradnju po pitanju procene rizika po bezbednost žrtava trgovine ljudima, a naročito u programima repatrijacije i reintegracije.

Dokumenti Evropske unije

Direktiva Saveta o sprečavanju upotrebe finansijskog sistema u svrhe pranja novca (1991.g.)

Prilikom usvajanja ove Direktive imalo se u vidu da „pranje novca” ima evidentan uticaj na porast organizovanog kriminala i da je borba protiv pranja novca jedno od najdelotvornijih sredstava za suprotstavljanje ovom vidu kriminaliteta. U članu 1. ove Direktive propisano je koje se sve radnje, pod uslovom da se preduzimaju namerno, mogu podvesti pod krivično delo „pranje

²⁴ Vesna Nikolić-Ristanović et. al., *Trgovina ljudima u Srbiji*, OEBS, Beograd, 2004., str. 222–223.

novca”. To su, prevashodno, konverzija ili transfer imovine, ukoliko se zna da ista potiče od kriminalne aktivnosti ili učestvovanja u takvoj aktivnosti.

Definicija pojma „pranja novca” je preuzeta iz Bečke konvencije. Novina je to da nisu samo represivne mere jedini vid borbe protiv „pranja novca”. U cilju sprečavanja (prevencija) države članice su u obavezi da obezbede da kreditne i finansijske institucije utvrde identitet svojih klijenata pratećim dokazom kad otpočinj u poslovnu saradnju, a posebno pri otvaranju računa ili štednje ili prilikom nuđenja korišćenja sefa. Posebna identifikacija primenjavaće se i kod svake veće transakcije (kada se radi o sumi preko 15.000 evra). Predviđeno je i konstituisanje Komiteta za kontakt, čija bi funkcija bila olakšavanje harmonizovane implementacije Direktive u nacionalna zakonodavstva.

Direktiva Evropskog parlamenta i Saveta (2001.g.), kao dopuna prethodne Direktive.

Novina u ovoj Direktivi ogleda se u detaljnijem definisanju kreditnih i finansijskih institucija, proširivanju spektra predikatnih krivičnih dela, što olakšava prijavljivanje sumnjivih transakcija i međunarodnu saradnju u toj oblasti. Direktivom su obuhvaćeni i menjački poslovi i sistemi za prenos novca, pošto je procenjeno da su oni podložni zloupotrebi u svrhe „pranja novca”. Proširena je i lista obveznika. Osavremenjeni su i oblici saradnje, a pooštren je i režim nadzora i kontrole, koji se od sada odnosi i na berzu, menjačnice i tržište finansijskih derivata.

Ovi međunarodni dokumenti su od izuzetnog značaja za naše krivično zakonodavstvo. Većinu od njih naša država je ratifikovala i omogućila njihovu neposrednu primenu. Usvajanjem međunarodnih normi, standarda i zahteva koje međunarodna zajednica postavlja u pogledu tretiranja problema organizovanog kriminala, naša zemlja je donela čitav niz domaćih zakona značajnih za sprečavanje i borbu protiv ovog oblika kriminaliteta. Na taj način su zakonska rešenja naše zemlje u vezi sa ovim globalnim problemom harmonizovana sa rešenjima iz međunarodnih propisa. Navedeni primeri zakonodavne aktivnosti u normiranju pojma organizovanog kriminala u međunarodnim okvirima, ukazuju na to da se ta materija reguliše zakonskim normama koje relativno široko određuju pojam organizovanog kriminala.²⁵

²⁵ Miloš Marković, Petar Stanojević, op. cit., str. 55.

Pojam organizovanog kriminala u zakonodavstvu Republike Srbije

Eksperti koji se bave istraživanjem organizovanog kriminala u Srbiji navode da je on začet krajem osamdesetih godina prošlog veka, što govori u prilog činjenici da su kriminalne organizacije bile dobro organizovane i pre ratnih nedaća. Ratovi koji su vođeni devedesetih godina samo su inicirali i doneli nove sadržaje i oblike organizovanog kriminala, odnosno počeli mutaciju njegovih formi. Postojala je jasna sprega između rata i kriminala, koja je nametala konstantnu pretnju državnom uređenju.²⁶

Naša zemlja se među poslednjim državama na evropskom kontinentu prihvatila nimalo lakog zadatka definisanja strategije suzbijanja organizovanog kriminala, što ima i dobrih i loših strana. Dobre su te da se u realizaciji ovog posla moglo učiti na tuđem iskustvu, njegovim dobrim i lošim stranama, i komparativnim pristupom problemu preuzeti, naravno ne mehanički, najbolja rešenja, izbegavajući na taj način eksperimentisanje sa originalnošću. Nije dobro to što se ipak prilično kasno pristupilo rešavanju ovih problema, u vreme kada je organizovani kriminal pustio duboke i jake korene, naneo velike štete društvu i državi i svima postavio, ili bolje reći nametnuo pitanje — *Da li smo svesni njegovog postojanja i opasnosti?*²⁷

Određivanje pojma organizovanog kriminala u zakonodavstvu Republike Srbije prošlo je evolutivni put u kome je zakonodavac menjao norme koje regulišu tu oblast. U daljem tekstu ukazaćemo na zakonska rešenja koja su bila aktuelna u različitim periodima i sagledati trenutno stanje u toj oblasti. Srpsko krivično i krivičnoprocesno pravo do donošenja Zakonika o krivičnom postupku iz 2001. godine nije se bavilo organizovanim kriminalom kao posebnim fenomenom i nije određivalo njegovu definiciju. Naime, postojale su odredbe u krivičnom pravu koje su regulisale slučajeve organizovanog vršenja krivičnih dela, koji su zbog povećane društvene opasnosti bili predviđeni kao posebna krivična dela, kvalifikovani oblici krivičnih dela ili kao poseban vid saučesništva.²⁸ U Zakoniku o krivičnom postupku od marta 2002. godine, termin „organizovani kriminal” pominje se u članu 232, stavu 1 koji propisuje da istražni

²⁶ Željko Bjelajac, op. cit., str. 17.

²⁷ Darko Marinković, *Suzbijanje organizovanog kriminala – specijalne istražne tehnike*, Prometej, Novi Sad, 2010, str. 34.

²⁸ Goran Bošković, *Organizovani kriminal*, Beograd, Kriminalističko-policijska akademija, 2011, str. 11.

sudija na predlog državnog tužioca može da naredi nadzor i snimanje telefonskih i drugih razgovora, ukoliko postoje osnovi sumnje da je neko lice s elementima organizovanog kriminala učinilo neko od sledećih krivičnih dela: falsifikovanje i pranje novca, neovlašćena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga, nedozvoljena trgovina oružjem, municijom ili eksplozivnim materijalima i trgovina ljudima.²⁹

U Zakonu o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala (ZONDOSOK), koji je donet jula 2002. godine, prvi put je na posredan način određen pojam organizovanog kriminala, i to u čl. 2 i 3 tog zakona, koji propisuju u kojim slučajevima on može da se primeni.³⁰ Prema odredbama ovog zakona organizovani kriminalitet se dovodi u vezu sa vršenjem određenih vrsta i oblika krivičnih dela: protiv ustavnog uređenja i bezbednosti Republike Srbije; protiv čovečnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom; falsifikovanje i pranje novca, neovlašćena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga, nedozvoljena trgovina, nedozvoljena trgovina oružjem, trgovina ljudima, razbojništvo, razbojnička krađa, davanje i primanje mita, iznuda i otmica; druga krivična dela za koja je kao najmanja zaprećena kazna zatvora u trajanju od pet godina, kada je u njima prisutan element organizovanog kriminaliteta u smislu udruživanja radi vršenja krivičnih dela ili dogovora za izvršenje krivičnog dela određenog zakonom ili zločinačko udruživanje. Ovim zakonom su uvedeni posebni organi za otkrivanje, gonjenje i suđenje učinilaca krivičnih dela organizovanog kriminala i predviđena njihova posebna nadležnost u ovim slučajevima.

Nedugo posle donošenje ovog zakona, izmenama i dopunama Zakonika o krivičnom postupku, decembra 2002. godine uveden je u naše krivičnoprocesno zakonodavstvo poseban postupak za krivična dela organizovanog kriminala. Između ostalog, ovim izmenama i dopunama definisan je i pojam organizovanog kriminala i to na drugačiji način u odnosu na prethodno rešenje, sadržano u ZONDOSOK-u. Prema članu 504a ZKP, organizovani kriminal postoji u slučaju kumulativnog ispunjenja dve grupe uslova. Prva grupa uslova je obavezna: a) da postoji sumnja da je krivično delo izvršeno; b) da je delo rezultat organizovanog delovanja više od dva lica; c) da je grupa organizovana s ciljem vršenja teških krivičnih dela i d) da se teška krivična dela vrše radi sticanja dobiti ili moći.

²⁹ Zakonik o krivičnom postupku, Službeni list SRJ, br. 70/01 i 68/02.

³⁰ Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, Službeni glasnik RS, br. 42/02.

Pored tih uslova, Zakon navodi i ostale od kojih, da bi postojalo krivično delo organizovanog kriminaliteta, moraju biti ispunjena još tri od sledećih uslova: da je svaki član kriminalne organizacije imao unapred određen zadatak ili ulogu; da je delatnost kriminalne organizacije planirana na duže vreme ili neograničeno; da se delatnost organizacije zasnivana primeni određenih pravila, interesne kontrole i discipline članova; da se delatnost organizacije planira i vrši u međunarodnim razmerama; da se pri vršenju delatnosti primenjuje nasilje ili zastrašivanje ili da postoji spremnost za njihovu primenu; da se pri vršenju delatnosti koriste privredne ili poslovne strukture; da se koristi pranje novca ili nezakonito stečena dobit; da postoji uticaj organizacije ili njenog dela na političku vlast, medije, izvršnu ili sudsku vlast, ili na druge društvene ili ekonomske činioce.

2003. godine izvršene su izmene i dopune ranije donetog Zakona o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala. Uvedena je nova definicija organizovanog kriminala. Da bi se neki delikt smatrao organizovanim kriminalom treba da budu ispunjena kumulativno dva uslova: 1) da je za to delo predviđena kazna zatvora od četiri ili više godina i 2) da je delo počinila organizovana kriminalna grupa ili druga organizovana koja nije kriminalna.

Izmenama i dopunama Zakonika o krivičnom postupku³¹ i Zakona o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala³² (tim izmenama naziv zakona promenjen je u *Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, korupcije i drugih posebno teških krivičnih dela*) u avgustu i septembru 2009. godine izmenjeno je postojeće stanje stvari u domenu normativnog određenja pojma organizovanog kriminala. Tako je u članu 504a ZKP i članu 3 ZONDOSOKK-a pojam organizovanog kriminala jedinstveno određen, čime je prevaziđena neusklađenost definicija koja je postojala duže vreme. Prema navedenim odredbama, *organizovani kriminal* predstavlja vršenje krivičnih dela od strane organizovane kriminalne grupe ili njenih pripadnika. Pod *organizovanom kriminalnom grupom* podrazumeva se grupa od tri ili više lica, koja postoji određeno vreme i deluje sporazumno u cilju vršenja jednog ili više krivičnih dela za koja je propisana kazna zatvora od četiri godine ili teža kazna, radi sticanja, posredno ili neposredno, finansijske ili druge koristi. Osim navedenih zakona, izmenama i dopunama Krivičnog zakonika³³ u članu 112, stavu 35 pojam organizovane kriminalne grupe

³¹ Službeni glasnik RS, br. 72/09.

³² Službeni glasnik RS, br. 72/09.

³³ Službeni glasnik RS, br. 72/09.

gotovo je identično određen. Pod njom se podrazumeva grupa od tri ili više lica, koja postoji određeno vreme i deluje sporazumno u cilju vršenja jednog ili više krivičnih dela za koja je propisana kazna zatvora od četiri godine ili teža kazna, radi neposrednog ili posrednog sticanja finansijske ili druge koristi ili radi ostvarivanja i zadržavanja uticaja na privredne ili druge važne državne strukture. Tako je zakonodavac definisao jasne kriterijume za razlikovanje organizovanog kriminala od drugih sličnih kriminalnih fenomena.

Odredbe novog Zakonika o krivičnom postupku³⁴ koje se odnose na postupak za krivična dela organizovanog kriminala koji se vodi pred posebnim odeljenjem nadležnog suda primenjuju se od 15. januara 2012. godine. U Republici Srbiji doneto je više zakona od značaja za borbu protiv organizovanog kriminala: 1. Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, korupcije i drugih posebno teških krivičnih dela,³⁵ 2. Zakonik o krivičnom postupku,³⁶ 3. Zakon o programu zaštite učesnika krivičnog postupka,³⁷ 4. Zakon o oduzimanju imovinske koristi proistekle iz krivičnog dela,³⁸ 5. Zakon o agenciji za borbu protiv korupcije,³⁹ 6. Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranju terorizma⁴⁰ i 7. Zakon o izvršenju kazne zatvora za krivična dela organizovanog kriminala.⁴¹

Zaključak

Svi vidovi i oblici organizovanog kriminala (pranje novca, korupcija, trgovina ljudima i dr.) u svim državama predstavljaju krivična dela koja nanose štetu ekonomiji jedne zemlje, nacionalnom ugledu i čine je nestabilnom za ulaganje. Otuda su naponi međunarodne zajednice i usmereni na definisanje organizovanog kriminala i borbu protiv svih vidova i oblika ove vrste kriminaliteta. Zakonodavstvo Republike Srbije u delu koji se odnosi na

³⁴ Službeni glasnik RS, br. 72/11 i 101/11.

³⁵ Službeni glasnik RS, br. 42/02, 27/03, 39/03, 67/03, 29/04, 58/04 — dr. zakon, 45/05, 61/05 i 72/09.

³⁶ Službeni list SRJ, br. 70/01, 68/02 i Službeni glasnik RS, br. 58/04, 85/05, 115/05, 49/07, 20/09 — dr. zakon, 72/09 i 76/10.

³⁷ Službeni glasnik RS, br. 85/05.

³⁸ Službeni glasnik RS, br. 97/08.

³⁹ Službeni glasnik RS, br. 97/08, 53/10 i 66/11 — odluka US.

⁴⁰ Službeni glasnik RS, br. 20/09, 72/09 i 91/10.

⁴¹ Službeni glasnik RS, br. 72/09 i 101/10.

organizovani kriminal je usaglašeno sa međunarodnim standardima i obavezama koje je naša zemlja preuzela ratifikacijom pojedinih dokumenata. Zakonska rešenja u pravnom sistemu Srbije su harmonizovana sa rešenjima iz ovih međunarodnih dokumenata. Značajan napredak u ovoj oblasti učinjen je donošenjem mnoštva propisa, od kojih se posebno ističu: Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, korupcije i drugih posebno teških krivičnih dela i Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranju terorizma. Napredak se ogleda, pre svega, u jasnijoj i obuhvatnijoj definiciji organizovanog kriminala. Posebno je značajno što su obrazovani državni organi u suzbijanju organizovanog kriminala: Tužilaštvo za organizovani kriminal, Služba za suzbijanje organizovanog kriminala, posebna odeljenja nadležnih sudova i posebna pritvorska jedinica. Na ove organe se od 15. januara 2012. godine primenju odredbe novog Zakonika o krivičnom postupku koje se odnose na postupak za krivična dela organizovanog kriminala.

Međutim, nije dovoljna sama ratifikacija međunarodnih dokumenata i donošenje domaćih propisa. Neophodna je primena tih propisa. Bolja i efikasnija borba protiv krivičnih dela organizovanog kriminala podrazumeva aktivnije učešće svih subjekata koji se bave prevencijom i represijom ovog vida kriminaliteta. Imajući u vidu da organizovani kriminal predstavlja globalni problem, neophodno je delovati i na planu jačanja međunarodne saradnje u ovoj oblasti. Za realizaciju svega ovoga u praksi napore treba usmeriti ka edukaciji kadrova policije, tužilaštva i suda.

Literatura

1. Bjelajac, Željko, *Organizovani kriminal vs Srbija*, Beograd, DTA doo, Novi Sad, Pravni fakultet Univerziteta Privredna akademija, 2008
2. Bošković, Goran, *Organizovani kriminal*, Kriminalističko-policijska akademija, Beograd, 2011.
3. Ilčić, Dragana, „Dokumenti međunarodnih organizacija o sprečavanju „pranja novca” kao izvori prava”, Beograd, *Pravni život*, 2005, br. 9/2005.
4. Jovanović, Slađana, „Konvencija Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima i zaštita žrtava”, u: Lidija Kron (urednik) *Kazneno zakonodavstvo i prevencija kriminaliteta — zbornik radova*, Beograd, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, 2008.
5. Jovašević, Dragan, *Pranje novca u teoriji i praksi krivičnog prava*, u: Lidija Kron (urednik) *Kriminalitet u tranziciji: fenomenologija, prevencija i državna reakcija — zbornik radova*, Beograd, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, 2007.

6. Kambovski, Vlado, *Pravna država i organizovani kriminal*, Pravni fakultet, Skopje, 1996.
7. Marinković, Darko, *Suzbijanje organizovanog kriminala — specijalne istražne tehnike*, Novi Sad, Prometej, 2010.
8. Marković, Miloš, Stanojević, Petar, „Pranje novca u međunarodnom pravu i krivičnom zakonodavstvu Republike Srbije”, Novi Sad, *Pravo — teorija i praksa*, br. 7-8/2009, 2009, str. 46-66.
9. Nikolić-Ristanović, Vesna et. al., *Trgovina ljudima u Srbiji*, OEBS, Beograd, 2004.

Međunarodni dokumenti i domaći propisi:

1. Konvencija Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima i zaštita žrtava — Varšava (16.V.2005.g.) — „Službeni glasnik RS — Međunarodni ugovori”, br. 19/2009.
2. Konvencija Saveta Evrope o pranju novca, traženju, zapleni i konfiskaciji prihoda stečenih kriminalom — Strazbur (1990.g.) — „Službeni list SRJ” — Međunarodni ugovori br. 7/2002.
3. Konvencija Saveta Evrope o pranju, traženju, zapleni i oduzimanju prihoda stečenih kriminalom i o finansiranju terorizma — Varšava (16.05.2005. g.) — „Službeni glasnik RS — Međunarodni ugovori”, br. 19/2009.
4. Konvencija UN o suzbijanju finansiranja terorizma (1999.g.) — “Službeni list SRJ” — Međunarodni ugovori br. 7/2002.
5. Konvencija UN protiv korupcije (2003.g.) — “Službeni list SCG” — Međunarodni ugovori br. 12/2005.
6. Konvencija UN protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih supstanci — tzv. Bečka konvencija (1988.g.) — „Službeni list SFRJ” — Međunarodni ugovori br. 14/1990.
7. Konvencija UN protiv transnacionalnog organizovanog kriminala — Palermo konvencija (2000.g.) — „Službeni list SRJ” — Međunarodni ugovori br. 2/2001. Zakon o potvrđivanju ove Konvencije i dopunskih protokola je objavljen u „Službenom listu SRJ” — Međunarodni ugovori br. 6/2001 od 27.06.2001.g.
8. Krivični zakonik Republike Srbije („Službeni glasnik RS”, 85/2005, 88/2005, 107/05, 72/09 i 111/09).
9. Krivičnopravna konvencija Saveta Evrope o korupciji — Strazbur (1999.g.) — „Službeni list SRJ” — Međunarodni ugovori br. 2/2002.
10. Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, korupcije i drugih posebno teških krivičnih dela („Službeni glasnik RS”, br. 42/02, 27/03, 39/03, 67/03, 29/04, 58/04 — dr. zakon, 45/05, 61/05, 72/09 i 104/09).

11. Zakon o programu zaštite učesnika u krivičnom postupku („Službeni glasnik RS”, br. 85/05).
12. Zakon o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnog dela („Službeni glasnik RS”, br. 97/08).
13. Zakon o agenciji za borbu protiv korupcije („Službeni glasnik RS”, br. 97/08, 53/10 i 66/11 – odluka US /).
14. Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranju terorizma („Službeni glasnik RS”, br. 20/09, 72/09 i 91/10).
15. Zakonik o krivičnom postupku („Sl. list SRJ”, br. 70/01, 68/02 i „Službeni glasnik RS”, br. 58/04, 85/05, 115/05, 49/07, 20/09 — dr. zakon, 72/09 i 76/10).
16. Zakonik o krivičnom postupku („Službeni glasnik RS”, br. 72/11 i 101/11).

Miloš Marković⁴²

Sanja Vojnić

**THE MOST SIGNIFICANT INTERNATIONAL DOCUMENTS
AND CRIMINAL LAW REGULATIONS AS A FUNCTION
OF ORGANISED CRIME SUPPRESSION**

Abstract: In the structure of modern crime organized criminal activities, that are transitional in character, have got a growing share. Due to adverse economic and political consequences, this phenomenon has become an international problem. That is the reason why the international community is so interested in preventing and combating all the forms of organised crime on the global level. The author discusses in this paper the definition of organised crime in the most significant conventions and international legal documents adopted by the United Nations, the Council of Europe and the European Union. These documents are extremely significant for the criminal legislation of the Republic of Serbia. Our country has ratified the documents and thus enabled their direct implementation. By adopting international standards, norms and requirements set by the international community in order to tackle the problem of organized crime, our country has passed a whole set of national laws relevant for the prevention and combating this form of crime. Thus, our country's legal solutions regarding this problem are harmonised with the solutions from the

⁴² Assist. Prof. Miloš Marković, Ph.D, Assistant Professor on the Law Faculty, Business Academy, Novi Sad. Email: markovic@pravni-fakultet.info.

Sanja Vojnić, MA, E-mail: sanjavojnic@yahoo.com

international regulations. The paper also analyses the provisions of the laws that are significant for the incrimination, revelation, proving and preventing organized criminal activities, in particular: Law on Organization and Jurisdiction of Government Authorities in Suppression of Organized Crime, Corruption and Other Serious Criminal Offences and Criminal Procedure Law.

Key words: organised crime, corruption, money laundry, human trafficking, terrorism, convention and law.